

Forarbejder til den nye danske Straffelov.

Om Professor C. Torps Straffelovsudkast, Kapitel 6, §§ 68 og 69: Frakendelse af statsborgerlige Rettigheder m. v.

Af Troels G. Jørgensen.

De ovennævnte Bestemmelser i Professor Torps Straffelovsudkast (T. U.), der svarer til §§ 79—81 i Kommissionsudkastet (K. U.), indeholder en Nydannelse, idet vor nugældende Straffelov som Regel ikke hjemler, at Straffedommene fastsætter noget om Frakendelse af de heromhandlede Rettigheder. Forslaget gaar baade ud paa at indarbejde et Stykke af Forvaltningsretten i Strafferetsplejen og paa at give nye materielle Regler om Rettighedsfortabelsen.

Til den Kendsgerning, at en Person ved Dom er funden skyldig i en i den offentlige Mening vanærende Handling uden at have faaet Æresoprejsning, knytter vor Lovgivning som bekendt i en Række Tilfælde Tab af offentligretlige Rettigheder og Udelukkelse fra Samfundstillinger. Den udelukker saaledes fra Valgret og Valgbarhed til Rigsdagen og Lagtinget jfr. Lov 11. April 1920 §§ 2, 3 og 53 og Lov 28. April 1916 § 3, endvidere fra Valgret og Valgbarhed til Kommunalbestyrelser, Ligningskommissioner, Hjælpekassebestyrelser og Menighedsraad jfr. Lov 20. April 1908 §§ 1 og 2, Lov 29. April 1913 § 6 og Lov 10. Maj 1912 § 4. Den udelukker fra Hvervet som Nævning jfr. Retsplejelovens § 69. Den medfører, at Statens Tjenestemænd kan afskediges uden Varsel og berøver dem Pension og Ventepenge jfr. Lov 12. Septbr. 1919 §§ 8, 62 og 68, og den udelukker fra Al-

derdomsunderstøttelse jfr. Lov 13. Marts 1908 §§ 2 og 6. Medens Næringsloven af 29. Decbr. 1857 §§ 2 og 11 betinger Adgangen til Næringsadkomst af, at paagældende ikke er funden skyldig til Straf af offentlig Arbejde, er Sonæringsloven af 28. Februar 1916 §§ 6—8, 11, 13 og 14 i Overensstemmelse med de førstnævnte Bestemmelser, forsaavidt angaar Erhvervelse af Bevis som Skibsfører, Styrmand eller Maskinmester, medens Sætteskipperne, Kystskippere og Maskinpassere kun udelukkes, naar Dommen tillige gaar ud paa Straf af offentligt Arbejde. Sidstnævnte Regel gælder ogsaa med Hensyn til Adgang til at forrette Tjeneste i Hær eller Flaade jfr. Lov 8. Juni 1912 § 3. Det anførte maa være tilstrækkeligt som Eksempler.

Efter vor nuværende Ordning tilfalder det i første Række vedkommende Forvaltningsmyndigheder at afgøre, om der skal foregaa Fratagelse af Rettigheder paa Grundlag af afsagt Straffedom. I Reglen staar det vel den paagældende frit for at søge Spørgsmaalet afgjort ved Rettergang — jfr. dog f. Eks. Alderdomsunderstøttelseslovens § 11 — men han maa da selv træffe de fornødne Foranstaltninger. Hvis Forholdet nu var det, at Spørgsmaalet altid var simpelt og ligetil, kunde man slaa sig til Rø med, at Ordningen ikke frembød praktiske Ulemper. Men selv om Retsopfattelsen ved adskillige Forhold er fuldstændig fast, fremkommer der stadig tvivlsomme Tilfælde, saa meget mere som ikke blot Overtrædelsens Art men ogsaa dens Grad har Betydning, hvorimod det maa anses anerkendt, at Begrebet bestemmes ens i alle Relationer. Da Afgørelsen saaledes kan falde forskellig ud hos de forskellige Myndigheder, der tildels ikke er retskyndige og ikke behøver at være upartiske jfr. f. Eks. Spørgsmaal om, hvorvidt nogen har forbrudt Stillingen som Medlem af By- eller Sogneraad, kan det slaas fast, at den nuværende Tilstand er utilfredsstillende aldeles bortset fra, at det i egentligste Forstand er en Domstolsopgave at bestemme Omfanget af Borgerens paa Grund af hans Retsbrud indtraadte Retstab overfor Samfundet.

K. U. har i Erkendelse heraf villet give nye Regler paa dette Omraade, men har begrænset sit Formaals til at aabne Adgang for vedkommende Forvaltningsmyndighed til at erhverve en Domstolsafgørelse for, om en i den offentlige Mening vanærende strafbar Handling er begaaet, i hvilket Fald »de offentlige Rettigheder, som ifølge Lovgivningen fortabes ved saadant Forhold«, bliver at frakende den skyldige. Frakendelse finder saaledes kun Sted, naar fornøden Begæring fremsættes af Paatalemyndigheden — der tænkes at handle paa Initiativ af vedkommende Forvaltningsmyndighed — men dette kan ske baade under Straffesagen og under en selvstændig Sag. Denne Adgang betegnes i Motiverne som »en Afgørelsesmaade, som de Myndigheder, der skulle udføre Lovgivningens Fortabelsesregler, om de end ikke ere nødte til at følge den, dog ofte ville føle sig opfordrede til at benytte, og som lige overfor den sigtede altid er den mest betryggende, og som Følge deraf ogsaa den mest hensynsfulde«. Naar denne Udtalelse i T. U. er opfattet som gaaende ud paa, »at den trufne Afgørelse ikke skal være bindende for de Myndigheder, der skal udføre Fortabelsesreglerne«, foreligger der sikkert en Misforstaaelse. Myndigheden behøver ikke at erhverve Dom, men sker det, er Dommen afgørende for Retsforholdet, altsaa bindende. Da det drejer sig om en offentlig Sag, er Afgørelsen formentlig ogsaa bindende for andre Myndigheder end den, der har begæret Spørgsmaalet rejst — dette er dog tvivlsomt — men da K. U. helt og holdent lægger det i Forvaltningens Haand, i hvilken Udstrækning Domstolene skal komme til at befatte sig med Sagen, maa det tiltrædes, naar T. U. udtaler, at hele Ordningen næppe skaber synderlig mere Klarhed og Sikkerhed i disse Forhold end den i vor nugældende Ret herskende.

T. U. fører da ogsaa Spørgsmaalet over i et helt nyt Spor ved at forme følgende Regel: naar nogen under en Straffesag for en forsællig Forbrydelse begaaet efter det fyldte 18. Aar findes at have gjort sig uværdig til sine Med-

borgeres Agtelse, bliver ved Dommen de statsborgerlige Rettigheder at frakende ham for bestandig eller for en Tid af fra 5 til 10 Aar. For det første træffer altsaa Retten sin Afgørelse af egen Drift. Dernæst ligger Lovhjemlen for Retsfortabelsen — der har almindelig Virkning — ifølge T. U. i selve Straffeloven. Medens K. U. i saa Henseende henholdt sig til den til enhver Tid gældende Ret, normerer T. U. selvstændigt Omfanget af Retsfortabelsen med Hensyn til Tilfælde og Varighed. Endelig giver T. U. en selvstændig Begrebsbestemmelse af den retsbestemmende Kendsgerning.

Tanken i T. U. er altsaa, at Retsfortabelsen er en Bestanddel af Straffen, hvis Indhold og Betingelser Straffeloven bør fastsætte, medens K. U.s Regler nærmest er blot processuelle.

Ordningen efter T. U. er nærmere denne, at naar nogen dømmes som anført, og Straffen har været Arbejdsfængsel i 2 Aar eller derover, Indsættelse i Arbejdshus eller Anvendelse af Sikkerhedsforvaring, bortfalder ved Dommen — der altsaa lyder paa Frakendelse af »statsborgerlige Rettigheder« — følgende Rettigheder:

- 1) til offentlige Tjenester eller Hverv, som han beklæder, samt til at opnaa Ansættelse i saadanne;
- 2) til at stemme og vælges ved offentlige Valg;
- 3) til at gøre Tjeneste i Hæren eller Flaaden;
- 4) til at virke som Sagfører, Dispachør, Mægler, autoriseret Revisor eller Translatør, som Læge, Tandlæge, Dyr læge, Apoteker eller Jordemoder, som Landinspektør, som Bestyrer af eller Lærer ved Børnehjem, Opdragelsesanstalter samt Skoler for Børn og unge Mennesker, som Lods, Skibsfører, Kystskipper, Sætteskipper, Fiskeskipper, Styrmand, Maskinmester, Undermester, Maskinpasser eller Motorpasser i Sofart;
- 5) til for egen eller fremmed Regning at drive saadan Næring, hvortil kræves Næringsadkomst.

Er nogen dømt til Arbejdsfængsel i kortere Tid end 2 Aar for en Handling af den forudsatte Art, bliver ved Dom-

men offentlig Tjeneste eller Hverv, som han beklæder, at erklære forbrudt og iovrigt de statsborgerlige Rettigheder at frakende ham for en Tid af fra 5 til 10 Aar.

Rettighederne fortabes fra den Dag, da Dommen bliver endelig. Fradømmes Rettighederne paa Tid, regnes denne fra den Dag, da Straffen er udstaaet, forældet eller eftergiven.

Jeg skal dernæst gaa over til at undersøge, om denne Ordning frembyder Fordele, og om den mulig er forbunden med nye Ulemper.

T. U. henleder i Motiverne selv Opmærksomheden paa, at Grundlovens § 30, hvorefter Valgret til Folketinget er betinget af, at Vælgeren ikke ved Dom er funden skyldig i en i den offentlige Mening vanærende Handling uden at have faaet Æresoprejsning, er til Hinder for at lade Straffeloven selvstændig regulere Betingelserne for og Omfanget af denne Retsfortabelse. Det skønnes ikke rettere, end at Forslaget paa to Punkter rammes af denne Indvending. Dels kan det ikke være tilladeligt at formulere Begrebsbestemmelsen i andre Udtryk end Grundloven, dels kan det ikke være tilladeligt at gøre Valgretsfortabelse tidsbegrænset ved mindre Straffedomme, naar Grundloven kun hjemler en Tidsbegrænsning i Form af en efterfølgende Æresoprejsning.

Det er ikke klart, hvorfor Forslaget har anset det for rigtigt at formulere den retsbestemmende Kendsgerning i andre Udtryk end den almindelige Lovgivnings. Hvis Valget af andre Udtryk skal medføre, at Straffelovens Ord ikke helt dækker »vanærende i den offentlige Mening«, bliver der nogle Tilfælde, hvor Retsfortabelse vedblivende kan indtræde paa Grundlag af vedkommende Lov. Hvis det nye Udtryk skal være ensbetydende med det ældre, kan med Føje spørges, om Hensynet til at understrege Straffelovens Selvstændighed er tilstrækkeligt Motiv til denne Novation. Den Forstaaelse kunde ligge ret nær, at Straffeloven, naar den f. Eks. ganske almindeligt taler om at fortabe Ret til at stemme ved offentlige Valg, gaar ligesaa vidt som Reg-

lerne om kommunale Valg og Valg til Hjælpekassebestyrelsen, der kræver »Uberygthed« og herunder, at Vælgeren ikke i Lobet af de sidste 5 Aar er idømt Straf for at søge Erhverv ved Utugt. Men i saa Fald vilde Forslaget skabe en meget betydelig Usikkerhed.

Eksempel paa, at Forslaget forandrer den almindelige Lovgivnings Regler, frembyder Behandlingen af de sonæringsretlige Stillinger. Disse undergives alle den samme Regel om stedsevarende eller tidsbegrænset Retsfortabelse all efter Størrelsen af den idømte egentlige Straf, men dette medfører, jfr. foran, for Skibsførere m. fl. en Formildelse i Forhold til Sonæringslovens Ordning, idet Straffeloven ved mindre Overtrædelser nøjes med at gøre Retsfortabelsen tidsbegrænset, men for Sætteskipperne m. fl. en Skærpelse, idet de tidligere kun mistede deres Adkomst ved grove Overtrædelser men efter Forslaget ogsaa ved mindre. Lignende Bemærkning kan gøres om Forholdet til Værnepligtsloven: mindre Overtrædelser, der ifølge denne ikke paavirker »Retten« til at gøre militær Tjeneste, vil efter T. U. paa Tid have denne Virkning. Nogen Begrundelse af disse indgribende Ændringer i vedkommende Lovgivning søger man forgæves i Motiverne.

Dette fører over til Hovedindvendingen mod hele Udkastets System med Straffelovens selvstændige Bestemmelse af de Rettigheder og Samfundsstillinger, der skal frakendes ved visse Domme. Det er i Strid med god Lovgivningsteknik, at disse Bestemmelser træffes af Straffeloven — og forberedes af vedkommende Straffelovskommission, der slet ikke er indstillet derpaa. Disse Spørgsmaal finder deres naturlige Behandling ved Lovgivningen om vedkommende Samfundsforhold, hvorimod de i og for sig ikke interesserer Kriminalisten. Man kan ikke frigøre sig for det Indtryk, at Udkastet for at kunne affatte Fortegnelsen over de »statsborgerlige Rettigheder« generelt — altsaa af rene Redaktionshensyn — har set bort fra de saglige Grunde, der har faaet Udtryk i den almindelige Lovgivnings individualise-

rende Regler. »En saadan Opregning som den i § 68 givne kan,« hedder det i Motiverne til T. U., »ikke have til Formaal at være i den Forstand udtømmende, at det skulde være udelukket gennem Særbestemmelser at lade ogsaa andre Retsfortabelser indtræde under de samme Betingelser. Det kan formentlig kun være Opgaven at opregne saadanne vigtigere Rettigheder, hvis Fortabelse under de foreskrevne Betingelser det er af Vigtighed at fastslaa i selve Straffeloven.« Naar vedkommende Særbestemmelse gaar ud paa, at den deri omhandlede Rettighed hører til de i Straffeloven nævnte »statsborgerlige Rettigheder«, maa dette jo ogsaa være tilstrækkeligt. Men hvis Udkastet ikke havde benyttet det ændrede Udtryk »uværdig til sine Medborgeres Agtelse«, kunde det overhovedet have nøjedes med at henvise til vedkommende Lovbestemmelser. Naar Motiverne hævder, at Formaalet med den tilstræbte Nyordning kræver, at Loven positivt angiver, hvilke Rettigheder der er Genstand for Fortabelse, er dette kun en formel Nødvendighed, og den er skabt derved, at Udkastet giver en ny Formulering af den bestemmende Kendsgerning og i Forbindelse dermed sammenfatter Rettighederne under Navnet »statsborgerlige«. Det reelle og absolut værdifulde i Nyordningen er dette, at Retten af egen Drift og paa en i alle de paagældende Retsforhold bindende Maade træffer Bestemmelse om Retsfortabelsen samtidig med, at den egentlige Straf idømmes. Men dette kan bevarer, selv om det erkendes, at Systemet i K. U. at henvise til Lovgivningens forskellige Bestemmelser og benytte dens staaende Udtryk i f o r m e l Henseende maa foretrækkes, fordi Systemet efter T. U. med en Opregning, der gentager Lovgivningsreglerne, i bedste Tilfælde — naar Lovgivelsen er nøjagtig ens — er overflødig.

Som sammenfattende Betegnelse for de opregnede Rettigheder benytter T. U. altsaa Betegnelsen »statsborgerlige«. Motiverne erkender, at den er unøjagtig, og det af K. U. brugte Udtryk »offentlige« synes bedre, men en fuldt rammende Artsbetegnelse findes ikke i Sproget. En Domskon-

klusion, affattet efter K. U.s formelle System, vil ikke kunne undgaa en ret tungvindt Form f. Eks. saaledes: »Tiltalte bør hensættes . . . og som den, der har gjort sig skyldig i en i den offentlige Mening vanærende Handling, lide Retstab efter Lovgivningens Regler herom«. Motiverne til K. U. siger intet til nærmere Vejledning, men Forholdet er maaske det, at K. U. overhovedet kun tænker sig Domme for specielle Retsfortabelse. Denne sproglige Vanskelighed, der ogsaa vil træde frem ved Omtalen af deslige Domme, vilde løses, naar man kunde undgaa denne eller andre langstrakte Konstruktioner ved Brug af et enkelt Retsvirkningen betegnende Adjektiv, og det foreslaas i saa Henseende at optage Ordet »ugild« fra det ældre Lovsprog¹). Ord fra dette som »Nævning« og »Kære« falder os jo nu ganske mundret, og »Ugildhed« dækker netop det heromhandlede *capitis diminutio*-Begreb. Reglen kunde da affattes saaledes: Med Hensyn til de i Lovgivningen indeholdte Bestemmelser om, at nogen er udelukket fra at udøve visse Rettigheder eller fra at indehave visse Hverv og Stillinger, fordi han ved Dom er funden skyldig i en i den offentlige Mening vanærende Handling, vil Retten, naar den under en Straffesag finder, at disse Bestemmelser i det foreliggende Tilfælde er anvendelige, i Dommen have af egen Drift at træffe Bestemmelse herom. Dette sker, idet Retten erklærer Tiltalte for ugild, hvorved han lider den omhandlede Retsfortabelse.

Det i T. U. indeholdte Forslag om at begrænse Retsfortabelsen til visse Aar ved mindre Forseelser, synes meget

¹) Ifølge Christen Ostensen Vejles *Glossarium juridicum* (1652) S. 335 er ugild en æreløs Mand eller den som er lovforvunden jfr. Frederik II Gaardsret af 9. Maj 1562, Kap. 24, og endnu D. L. 1—24—14 (»være Ugild til at staa i Rette imod nogen, og at betiene den Bestilling hand haver, indtil hand retter for sig.«) Udtrykket er benyttet af C. V. Nyholm i hans Afhandling om Ministeransvarlighed i det konstitutionelle Kongedømme i Tidsskr. f. Retsvidenskab 1895 S. 376 og 422 om det amerikanske Senats Ret til at dømme den anklagede Minister til at være ugild o: uværdig til at beklæde noget offentligt Embede eller Hverv i Staten.

tiltalende. En lignende Tanke ligger allerede til Grund for Lov om Æresoprejsning uden Bevilling af 13. April 1894.

§ 69 i T. U. bestemmer, at naar nogen ellers paa strafbar Maade har forset sig i en af de i § 68 Nr. 1 og 4 nævnte Tjenester, Hverv eller Virksomheder eller i nogen Stilling, hvortil kræves særlig Kundskabsprøve, og derved vist sig uskikket til at beklæde saadan Stilling eller uværdig til den for samme fornødne Tillid, kan Retten til at udøve Tjenesten, Hvervet eller Stillingen frakendes ham for en Tid af fra 1 til 5 Aar eller i særlig grove Tilfælde for bestandig. Denne Bestemmelse har en væsentlig anden Karakter end den første. Frakendelsen er ikke almindelig men speciel, og om den skal finde Sted, beror paa Rettens Skøn. Iøvrigt er det jo en vidtgaende Myndighed, der her tillægges Domstolene. Der kunde formentlig, særlig naar der skal statueres Uskikkethed, være Grund til at betinge Anvendeligheden deraf, at der er nedlagt Paastand paa Frakendelsen, fordi det derved bedst sikres, at dette Punkt bliver grundigt belyst under Sagens Behandling.